

Ny matsal- och mässbyggnad Karlberg

Gestaltningssprogram
Bilaga till planbeskrivning
2023-04-28

SOLNA STAD

FORTIFIKATIONSVERKET

Tham & Videgård

Arkitema..

iterio

metodik

Medverkande

- **Solna Stad**
- **Fortifikationsverket**
- **Tham & Videgård**
Arkitektur
- **Arkitema**
Landskap
- **Iterio**
Trafik
- **A-metodik**
Mark

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Bakgrund	4
Läge	5
Förutsättningar	6
Karlbergs slott	7
Befintliga byggnader	8
Byggnadsår	9
Karta med delområden	10
Siktlinjer inom Pampas	11
Analys	12
Riksintressen	13
Siktlinjer	14
Hus och landskapsrum	16
Bebyggelseförslag	17
Situationsplaner	18
Sektioner i landskap	20
Fågelvy	21
Axonometrier	22
Planer	26
Fasadelevationer	27
Sektion	28
Interiörer	29
Exteriörer	31
Materialitet landskap	34
Vy från söder	36
Vy från nordväst	37

BAKGRUND

På Militärhögskolan Karlberg har det utbildats officerare sedan 1792. Det gör skolan till världens äldsta militära akademi på ursprunglig plats och med utbildning av officerare i obruten följd. Idag avser Militärhögskolan att öka antalet studentplatser och därmed även personalstyrkan på högskolan. Behovet av lokaler ses över liksom hur området kan utvecklas för att möta verksamhetens behov. En av dessa funktioner är kök-, matsal- och mäss som i dagsläget inryms i en byggnad från 1960-talet. Eftersom utredningar har visat att en utökning av funktionen inom befintlig byggnad inte är möjlig, så avser nu Fortifikationsverket har tillsammans med Försvarsmakten att uppföra en ny matsalsbyggnad på Karlbergsområdet.

Karlbergs slottsområde, som ligger inom Solna Stad, inrymmer idag Militärhögskolan (MHS) Karlberg. Slottsområdet är en oas mitt i storstaden som erbjuder en naturskön miljö och är mycket välbesökt av stadens invånare. Här finns även en fotbollsplan, en militär hinderbana samt tennisbanor. Samtliga byggnader inom området är skyddsobjekt och därav inte tillgängliga för allmänheten. Området består av ett stort antal byggnader från olika tidsepoker, där slottet är den dominerande byggnaden med dess två flyglar - Kadettflygeln och Chefsflygeln. Det finns en relativt tydlig gräns mellan

den östra delen av området som utgör byggnadsminnet Karlberg och den västra delen med nyare bebyggelse. Militärhögskolan Karlberg utgörs av ett campusområde där kadetter bor, äter, umgås och studerar.

Eftersom kadettvolymerna ökar tillkommer även ett större behov av ytterligare boende, kontor, skollokaler samt matsal- och mässbyggnad. Olika möjligheter för att lokalisera dessa funktioner har studerats, och man har funnit det fördelaktigt att fördela de olika funktionerna i olika byggnader, i nära anslutning till befintlig bebyggelse på området.

Ny matsal och mässbyggnad

Den nya matsal- och mässbyggnaden ska ha en kapacitet för att ta emot 500 kadetter i två sittningar tre gånger om dagen, med ca 250 personer i varje sittning. Utöver detta ska kapacitet finnas för att ta emot 250 medarbetare i två sittningar under lunchtid, med ca 125 personer i varje sittning. Restaurangen är inte öppen för allmänheten. Matsalen kommer även att nyttjas vid statsbesök eller andra liknande evenemang som hålls på Karlberg. Områdets befintliga matsalsbyggnad från 60-talet är i stort behov av renovering och planerna är att en om- och påbyggnad ska utföras för att rymma hörsal, skollokaler, bibliotek

samt kontor. Ombyggnationen kan dock ske först när en ny matsal- och mässbyggnad färdigställts. Den befintliga matsalsbyggnaden kommer att vara i bruk tills den nya köks-, matsals- och mässbyggnaden är uppförd och står klar att användas.

Mässen och matsalen är viktiga funktioner för studenterna, då det i Militärhögskolans studieplan står att det är betydelsefullt för kadetternas utbildning att de bor tillsammans och umgås på fritiden, detta för att främja kunskapsutbyte, sammanhållning och självstudier. Enligt studieplanen är deras utbildning pågående dygnet runt och inte bara under föreläsningstid. Då kadetternas boenderum är små, är mässen områdets gemensamma uppehållsyta och kadetternas samlingspunkt för att umgås samt att användas för andra speciella tillfällen eller event. Inom området finns även tillgång till träningsfaciliteter, bibliotek och grupprum mm som kadetterna uppmuntras att använda.

Under våren 2021 bjöd Fortifikationsverket in till parallella skissuppdrag för ny köks- och matsals-byggnad med mäss för Militärhögskolan (MHS) Karlberg. Fem arkitektkontor deltog och förslagen bedömdes av en jurygrupp bestående av representanter från Fortifikationsverkets arkitekturråd,

Flygbild över Karlbergs slott, 1922. Källa: Nordiska museet.

projektledare och Försvarsmakten. Bedömningsgruppen rekommenderade att förslaget Vind i seglen av Tham & Videgård Arkitekter utgör grund för vidare utredningsarbete och projektering. I det följande arbetet med utveckling av området koncentrerades åtgärderna till att enbart omfatta den nya matsalsbyggnaden och att upprätta en detaljplan för det ändamålet. På uppdrag av Fortifikationsverket arbetar Tham & Videgård i egenskap av generalkonsult med projekteringen av den nya matsal- och mässbyggnaden.

FÖRUTSÄTTNINGAR

Karlbergsområdet som helhet

Karlbergsområdet är en tydligt avgränsad plats som rymmer flera typer av miljöer. Den östra delen med barockparken och slottsanläggningen är sedan 1935 skyddad som statligt byggnadsminne. Här finns ett sammanhängande naturparksområde med gles parkskog av lövträd. En friare struktur präglar områdets västra del, som länge utgjorde en djurpark med skog, där den sentida bebyggelsen finns. Naturkaraktären är tydligast i höjdpartierna med lövträdiskog med inslag av tall. I den västra delen ligger även det öppna Pampasområdet.

Pampas som delområde och landskapsrum

Pampasområdet utgör ett öppet landskapsrum i nordsydlig sträckning i Karlbergsområdets mitt med parkartade gräsytor, en fotbollsplan och grusplan. Med de stora öppna ytorna kan Pampas sägas ha både en avdelande och en sammanlänkande funktion mellan den formella slotts- och parkmiljön i öster och den mer fritt utformade västra delen. Under 1600- och 1700-talet var hela det västra området på Karlberg en skoglig inhägnad djurgård som nyttjades för jakt. Ytan var liksom slottsparken betydligt mer vidsträckt mot norr. Under 1800-talet öppnades den östra delen av landskapet upp och bildade en stor öppen ängs- eller betesmark, benämnt Pampas, gränsande till slottsparkens västra sida. Pampas öppna yta reducerades under 1900-talet

genom nybyggnation på 60-talet och i nutid med det nya elevhemmet. Skogskanten mot öster i områdets mitt har även blivit mer trädbevuxen. I sydväst avgränsas Pampas av framför allt Dianas kulle och ett par byggnader från 1960-talet vid kullens fot. I nordväst reser sig det nyuppförda elevhemmet med sina tre högdelar som löper in i områdets norra del mot fotbollsplanen. Anlagda vallar bevuxna med träd och buskar avskärmar området mot Essingeleden i norr. Utmed den nordöstra kanten finns ett bitvis glest skogsbryn vars utbredning drar in något i Pampasstråkets mellersta del. I sydost angränsar slottsmiljöns västliga bebyggelse med tre byggnader från 1900-talet; parkvillan, gamla mässen och värmecentralen varav den senare ingår i områdets byggnadstillskott från 1960-talet.

Ett betydelsefullt rumsskapande element är skogsbrynet med glest placerade träd strax norr om den föreslagna platsen för matsalsbyggnaden. Trädgruppen kan sägas dela in Pampas i två delar, det norra respektive södra Pampas. Sett från dalstråket vid fotbollsplanen gör topografin en stigning mot öster och söderut mot sin höjdpunkt i den grästäckta kullbildningen söder om den nu aktuella platsen för nya matsalsbyggnaden. Söder därom ligger den nuvarande matsals- och mässbyggnaden från 1967. Placeringen av byggnaden i souterräng ner mot vattnet gjorde att Pampas visuella relation med Kungsholmen i söder bibehölls

medan den visuella kontakten med kanalens vatten bröts, även om den tidigare bör ha varit relativt begränsad.

Bebyggelsestruktur

Den tidiga slottsbyggnadens etablering vid vattnet på 1640-talet, med huvudentrén mot sjögården och den huvudsakliga transportleden, angav den nordsydliga riktningen för den mot norr utsträckta barockparken. Slottet fick sin nuvarande utformning på 1670-talet då även barockparken anlades med räta gångsystem. Med militärhögskolans etablering på 1790-talet förstärktes slotts-anläggningens östvästliga axel med fyra stora flygelbyggnader vid slottet mot vattnet.

Ny bebyggelse tillkom senare i den västra kanten av parken och följde de givna riktningarna. Exercishallen uppfördes 1866. 1915-16 byggdes parkvillan och matsalsbyggnaden – den nuvarande Gamla mässen. Nästa expansion skedde på 60-talet då den befintliga matsalsbyggnaden uppfördes i Pampas södra del nära vattnet, logementsbyggnaden Rukebo vid foten av Dianas kulle samt panncentralen som en tillbyggnad av exercishallen. De tre byggnaderna inpassades i Pampas södra parkrum och bidrar med ett slags campuskaraktär till Pampas. Båda dessa husgrupper har en lågmäld karaktär och anknyter i material och kulör till slottsanläggningen.

1960-talsgruppen är samtidigt starkt tidstypisk.

Tjugo år senare tillkom byggnaden Fältskären med flera norr om Dianas kulle, mer perifert från befintlig bebyggelse och med en mer avvikande fasadutformning. Intill Rukebo uppfördes även Nydal med elevbostäder i en till Rukebo anpassad form och färgsättning. Det senaste tillskottet är det stora elevhemmet i Pampas nordvästra del, ett byggnadskomplex med tre högre huskroppar sammanlänkade med en lågdel i en våning. Med ljusa fasader och svart plåttak upptar den slottsanläggningens färg och material men representerar en solitär planform och riktning.

Siktlinjer

En nordsydlig siktlinje i väst sammankopplar norra och södra Pampas till ett parkum, och ger en överblick av bebyggelsen i Pampas vilket underlättar för besökare att orientera sig på området. Ytterligare en nordsydlig siktlinje löper utmed med den grusade gångvägen vid Pampas östra gräns, vyn präglas av Gamla mässen och trädallén men synvidden begränsas här av skogsbrynet med glest placerade träd. Utblicken som erbjuds österut från södra Pampas längs med barockträdgårdens södra tvärxel från 1600-talet utgör en länk till slottsparken, om än att den skymms under lövad säsong.

Karlbergs slott

Nya mässen

Nydal

Samlingssalen/Fysborg

Samlingssalen/Fysborg

Gamla mässen

Parkvillan

Karta med delområden inom Karlberg. 1 Det historiska slottsområdet. 2. Övergång Slottspark - Pampas. 3. Pampas. 4. Dianas kulle. 5. Entréområde. 6. Bebyggelse norr om Dianas kulle. 7. Skogsområdet. Röd streckad linje anger avgränsningen för det statliga byggnadsminnet Karlbergs slott. Karta av Nyréns Arkitektkontor, ur Gestaltningssprogram Karlberg, Nyréns Arkitektkontor 2017.

Gul markering anger betydelsefulla nordsydliga siktlinjer inom Pampas samt från Pampas utmed barckoparkens södra tväraxel.
Orange markering visar det framskjutande skogsbrynet med glest placerade träd på den låga kullen norr om lokaliseringen. Källa: Flygfoto eniro

ANALYS

Byggnadsstruktur

Byggnadsstrukturen i området har utvecklats efter olika principer. Byggnaderna inom byggnadsminnet med barockanläggningen som kärna är tydligt uppbyggda som en hierarki av längor och flyglar som följer den ortogonala huvudstrukturen. Senare tillägg utgör en fortsättning på detta tema men har lösgjort sig från slottets gruppering. I Karlbergsområdets västra del, vid Pampas, har byggnader som uppförts från 1960-talet och framåt bidragit till en samlad bebyggelse av campuskaraktär. Flertalet av byggnaderna är här mer fritt placerade och kan ses som lösgjorda enheter från slottets gruppering.

Den nya matsalsbyggnaden infogar sig i södra Pampas och därmed i slottsmiljöns periferi vilket tillåter en högre grad av självständighet i form och detalj. Den nya byggnaden kan därför komma att inordnas i en byggnadshistoria där en rad byggnader, som alla innehåller ställningstaganden till frågan om tradition, kontinuitet, förnyelse och symboluttryck i arkitekturen, adderats till parkrummet.

Landskapsrummet

En bärande idé i det parallella uppdraget var att utveckla landskapsrummet Pampas roll som utbildningsmiljö, med matsalsbyggnaden som områdets symboliska mittpunkt, omgiven av utbildningsbyggnader och elevbostäder, och med en bibehållen siktlinje genom området i nord-sydlig riktning. Byggnadsvolymen infogar sig i omgivningen men är samtidigt en synlig och egen enhet som med tydlighet skiljer ut sig och tål att betraktas från alla håll.

Placering av ny matsalsbyggnad

Den nya matsalsbyggnaden placeras vid skogsbrynet, på en grusplan som idag används som uppställningsplats. Den öppna parkytan väster om byggnaden bevaras och därmed bibehålls även den betydelsefulla nordsydliga siktlinjen genom Pampas parkrum. Även den östvästliga siktlinjen från Pampas utmed barockparkens södra tväraxel bevaras.

Byggnadens orientering följer den linjära, rätvinkliga strukturen i slotts- och parkmiljön. Matsalsbyggnadens arkitektur uppvisar i sitt uttryck en tydlig koppling till områdets äldre arkitektur med ljusa fasader och lugn symmetrisk ordning. Förslaget anknyter även med sin gestaltning och funktion till den campuskaraktär som den moderna bebyggelsen i Pampas utgör. Den samlande funktionen som matsals- och mässbyggnaden fyller för studenter och personal på Karlberg är betydelsefull och har varit styrande i valet av plats. Verksamheten efterfrågade ett centralt läge och målsättningen var att skapa en mötesplats "mitt i byn". Historiskt sett har mässbyggnader fyllt en viktig social roll i militära anläggningar och fungerat som en samlande mötespunkt. De immateriella värdena som matsalsbyggnadens funktion representerar bidrar i det här fallet till att relationen mellan Karlbergsområdets östra och västra del förstärks och miljön kan betraktas som en större helhet, med bibehållen historisk karaktär.

Den föreslagna placeringen av matsalsbyggnaden ligger i direkt anslutning till byggnadsminnets avgränsning väster om Gamla mässen. Gångvägen som ingår i skyddsområdet bevaras och därmed även den nordsydliga siktlinjen utmed byggnadsminnets gräns mot södra Pampas.

Utformning av ny matsalsbyggnad

Matsalsbyggnaden står också i relation till de omgivande vita husen, med gamla mässen som närmaste byggnad. Den nya byggnaden blir ett tillskott till det öppna campusrum som utgör en viktig central mötesplats i området.

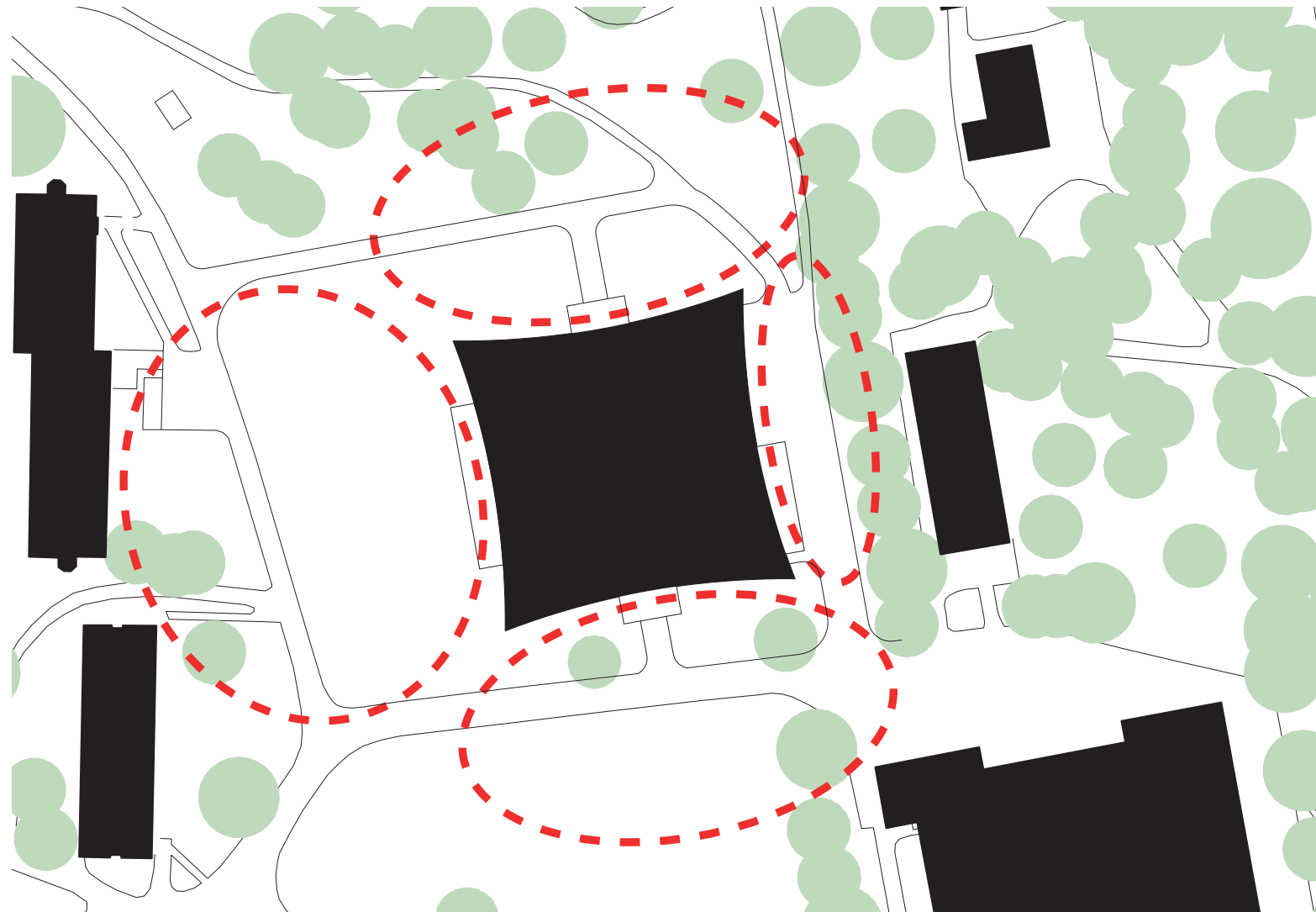
Riksintresse för kulturmiljö Karlberg + kulturmiljö Stockholms innerstad

Siktlinjer från Hornsbergs strand, Sankt Eriksbron

Lokal siktlinje

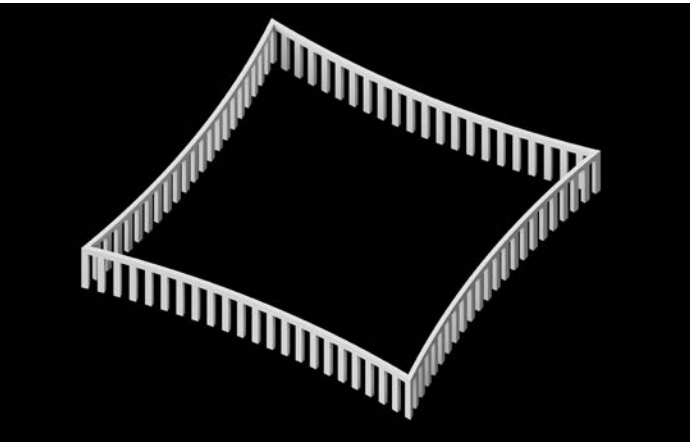

Hus- och landskapsrum

BEBYGGELSEFÖRSLAG

Arkitektur

Den nya matsalsbyggnaden är en friliggande volym i två våningar definierad av fyra mjukt svängda likvärdiga fasader. Gestalten får sin karaktär av spelet mellan fasadernas rumsskapande bågformer med horisontella proportioner och pelarnas vertikala riktning. Likt en peristyl definierar rum och skapar transparens mellan ute och inne ger de svängda pelarraderna både exteriört och interiört specifika rumsliga kvalitéer, en balans mellan tyngd och lätthet, ljus och skugga. Mässbyggnaden svarar på slottets klassiska ordning och ljusa kulör, byggnaden har en vilande karaktär

och en skala som harmoniserar med omgivningen, med en egen samtida identitet.

Den kvadratiske planformen ger en kompakt volym med förutsättningar till nära interna samband, effektiva flöden och lokalutnyttjande. Exteriört formar de svängda fasaderna inramade och välkomnande uterum som ger plats för entréer, uteservering och inlastningszon runt om byggnaden. Planlösningen är symmetriskt ordnad och utgår från två entréer i ett funktionellt stråk i nord-sydlig riktning. Matsal, VIP-matsal och mäss med mark är placerade i byggnadens västra del och nås direkt från entréer och serveringsytor. Kök, disk och förrådsytor ligger samlade i den östra delen, liksom inlastning. Matsalen och mässens höga rymd ger ett rikligt dagsljus även längre in lokalerna och fungerar väl för olika sammanhang, från vardag till fest. Matsalen kan med fördel avdelas i mindre rumsligheter för att skapa en varierad och trevlig matupplevelse.

Två trappor kan nås från entréerna, den södra för kökets interna verksamhet med access till källarplanet och ovanplanet. Den norra med koppling till kadetternas mötesrum på ovanvåningen. Det övre planet rymmer förutom mötesrum även administration, konferens och personalrum som alla får fina lägen med utblickar mot parken samt nära koppling till den skyddade innergården.

En framtida tillbyggnad kan ske inom den föreslagna volymen genom att en entresol byggs i del av matsalens högre rumshöjd.

Exteriör

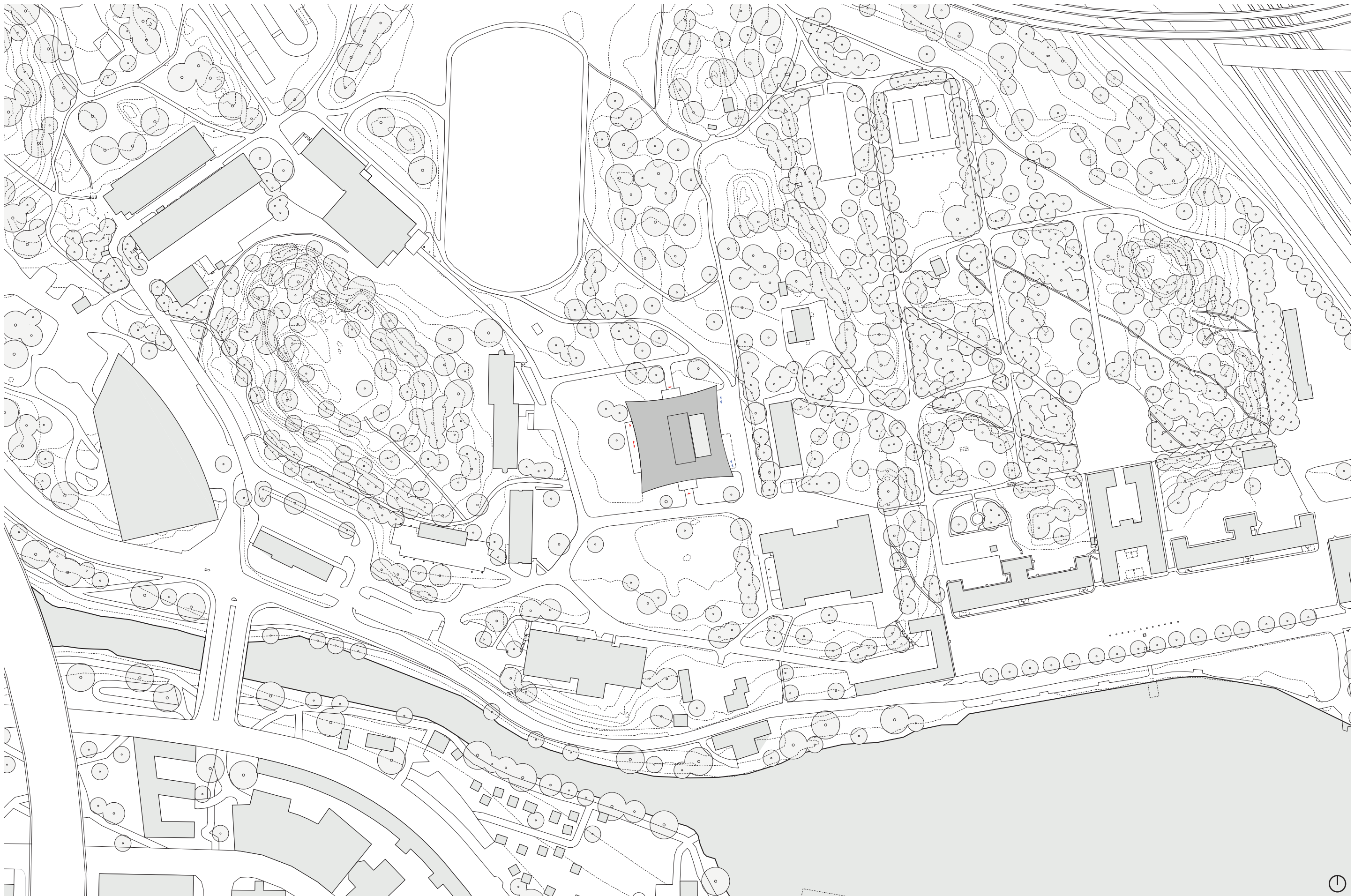
Bebyggelsen på Karlberg är i sin materialitet väl sammanhållen genom att nästan alla byggnader är utförda i ljusa kulörer och oftast med regelbunden symmetri, vilket även den nya matsalsbyggnaden tar fasta på. Förslaget är tänkt att utföras med fasader av ljus platsgjuten betong, ett beständigt och homogent fasadmateriäl. Skulle alternativa fasadmateriäl behöva prövas skall de också ha dessa kvalitéer, vilket till exempel natursten satt med minimal fog eller ljust/vitt platsmurat tegel med slät fog i samma kulör kan motsvara. Oavsett fasadmateriäl fordrar en ny byggnad i denna miljö att stor omsorg läggs på den arkitektoniska utformningen och på detaljutförandet av såväl exteriör som interiör. Utgångspunkten är en platsbyggd fasad där denna omsorg kan komma till uttryck genom ett högkvalitativt hantverksmässigt utförande.

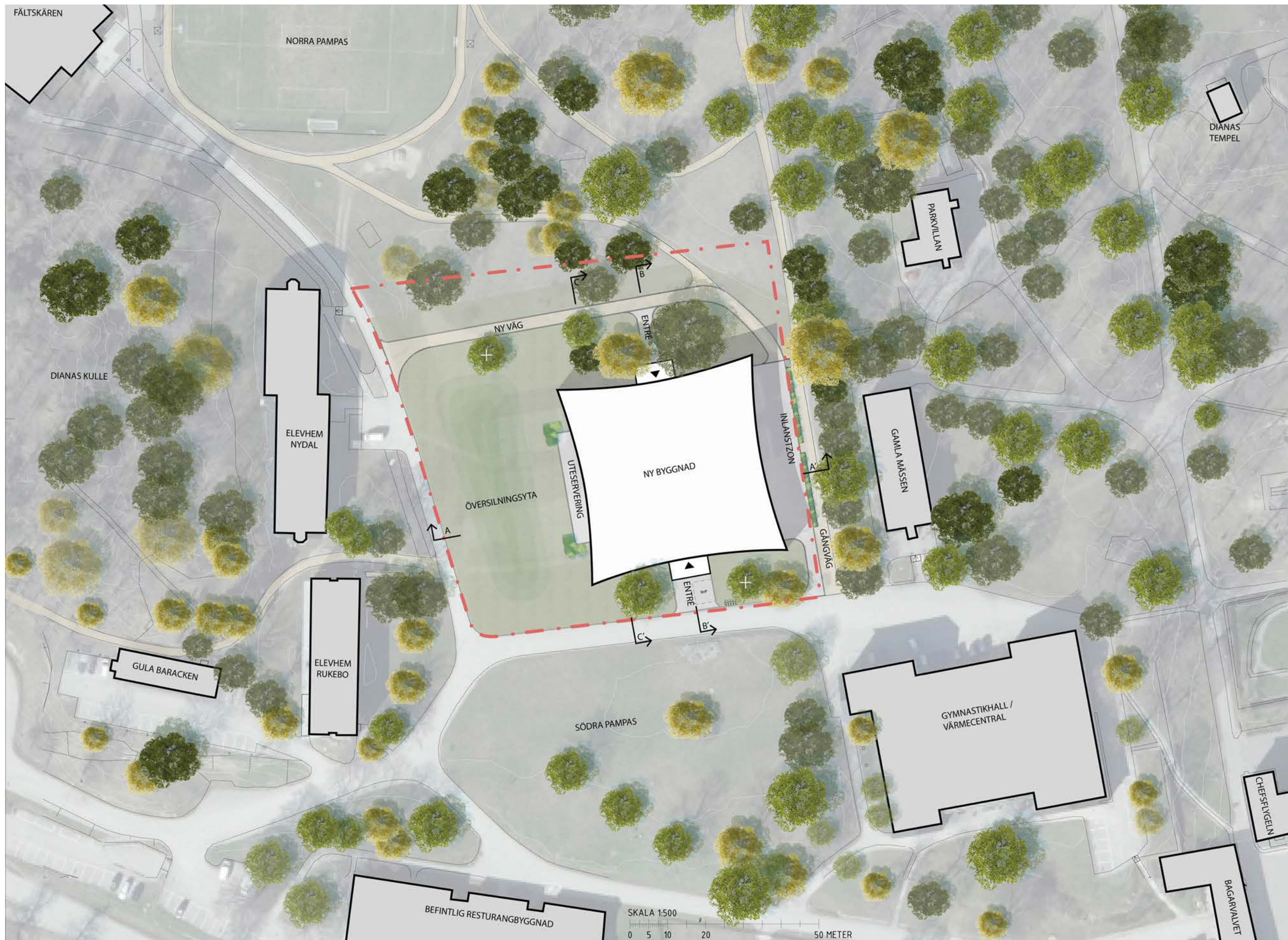
Den nya matsalens arkitektur visar en tydlig relation mellan bärande och buret där de vertikala fasadpelarna bär det horisontella krön som markerar gränsen mellan byggnad och himmel. Fasadmateriälet ska stödja denna relation genom att uttrycka en balanserad styrka och tyngd för såväl

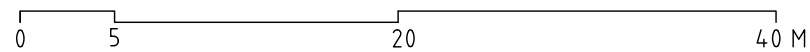
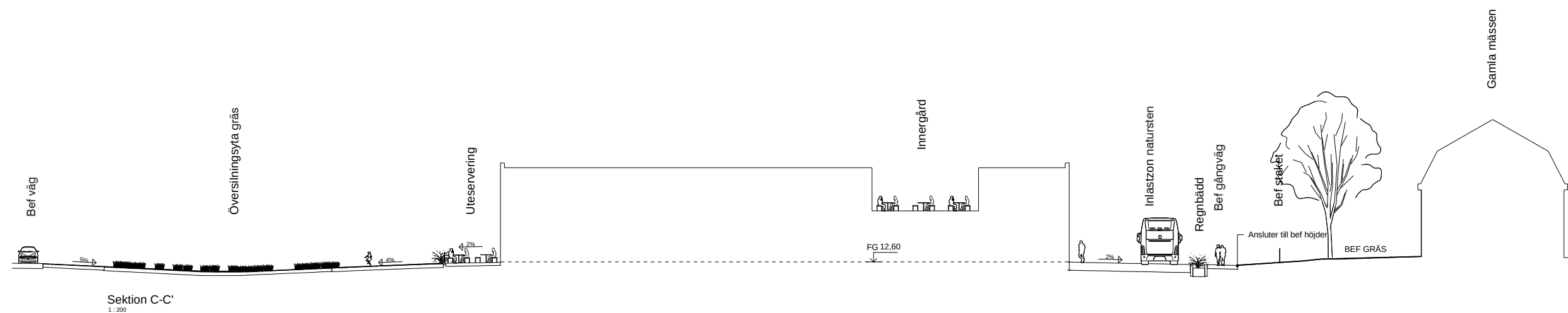
helhetsgestalten som för den enskilda byggnadsdelen. Rätt utförda får fasaderna naturligt vacker patina och karaktär över tid, vilket talar för den typ av fasad som förslaget visar med ett materiäl som är robust och minimerar behovet av underhåll i förvaltningsskedet. Fasadmateriälet ska även kunna medge ett möte med omgivande grösytor utan sockel, så att intrycket av en solid och homogent utförd byggnadsgestalt står direkt och stadigt på marken. Det platta taket blir knappt synligt från marken. Det utförs med sedum vilket bidrar till viss fördröjning av dagvatten.

Landskap

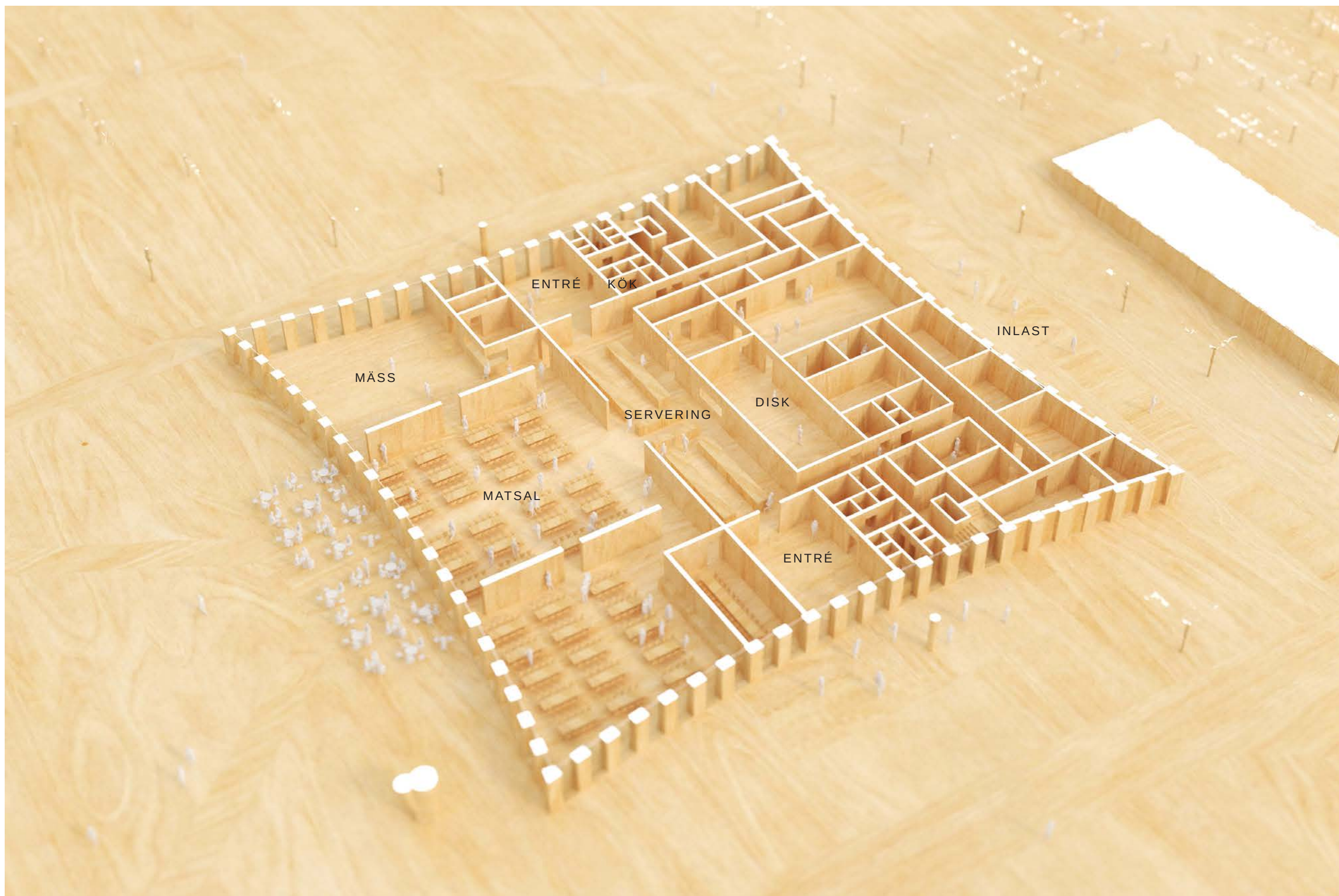
De parkkvaliteter som med tiden blivit otydliga förstärks med bearbetningen av landskapet kring den nya byggnaden. Det nya landskapet med sina grösytor, solitärbuskar och regnbäddar anspelar till det större landskapsrummet i pampas och ersätter tidigare frilagda grusytor på tomten. Med det bearbetade landskapet blir Pampas ett mer sammanhängande landskapsrum. En ny väg norr om byggnaden utförs i stenmjöl och ansluter till befintliga gångvägar i parkmiljön. Byggnadens placering medger även bevarandet av betydelsefulla träd i landskapet, som avtecknar sig mot den fond som den nya byggnadsvolymen utgör.

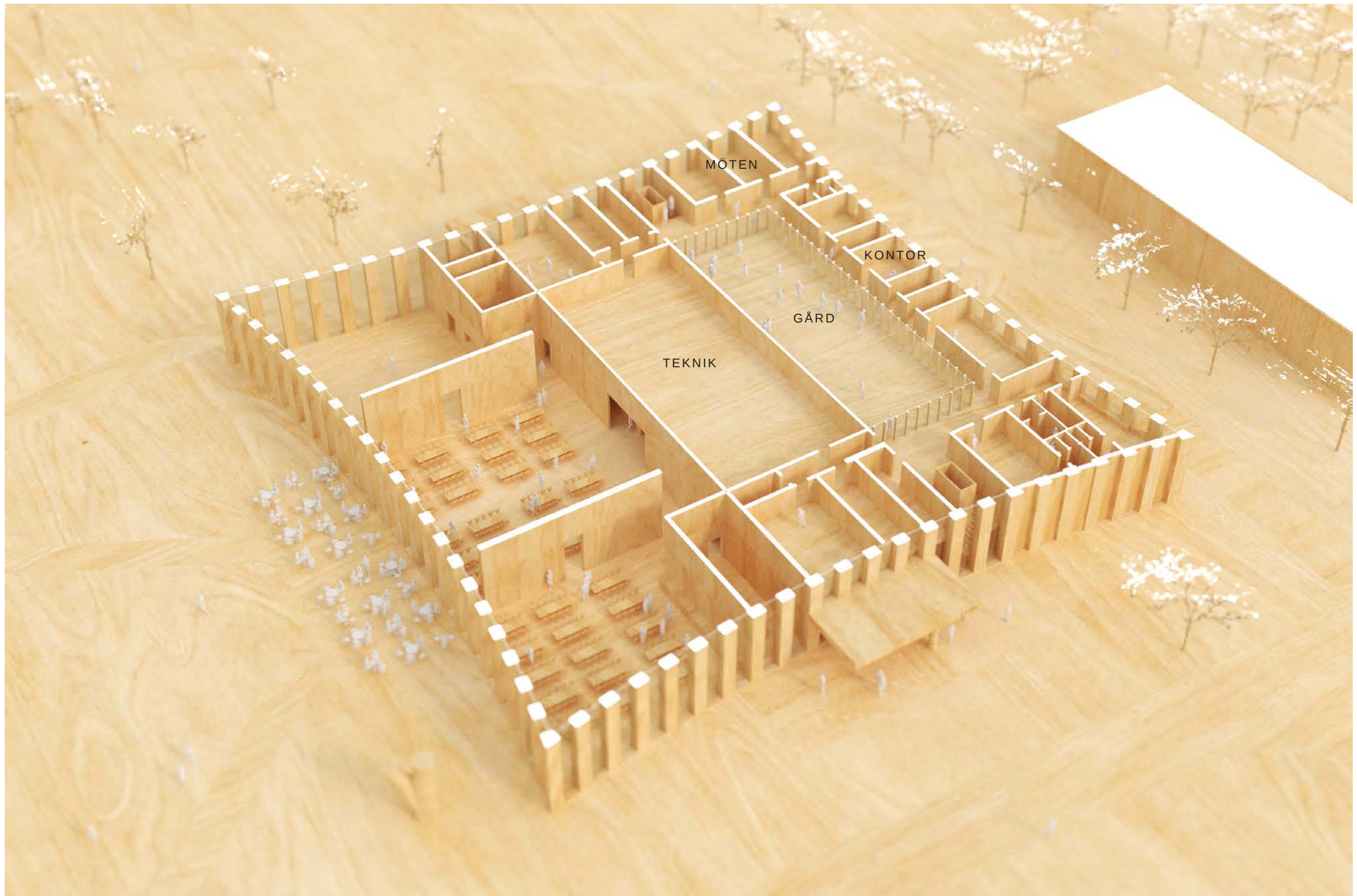

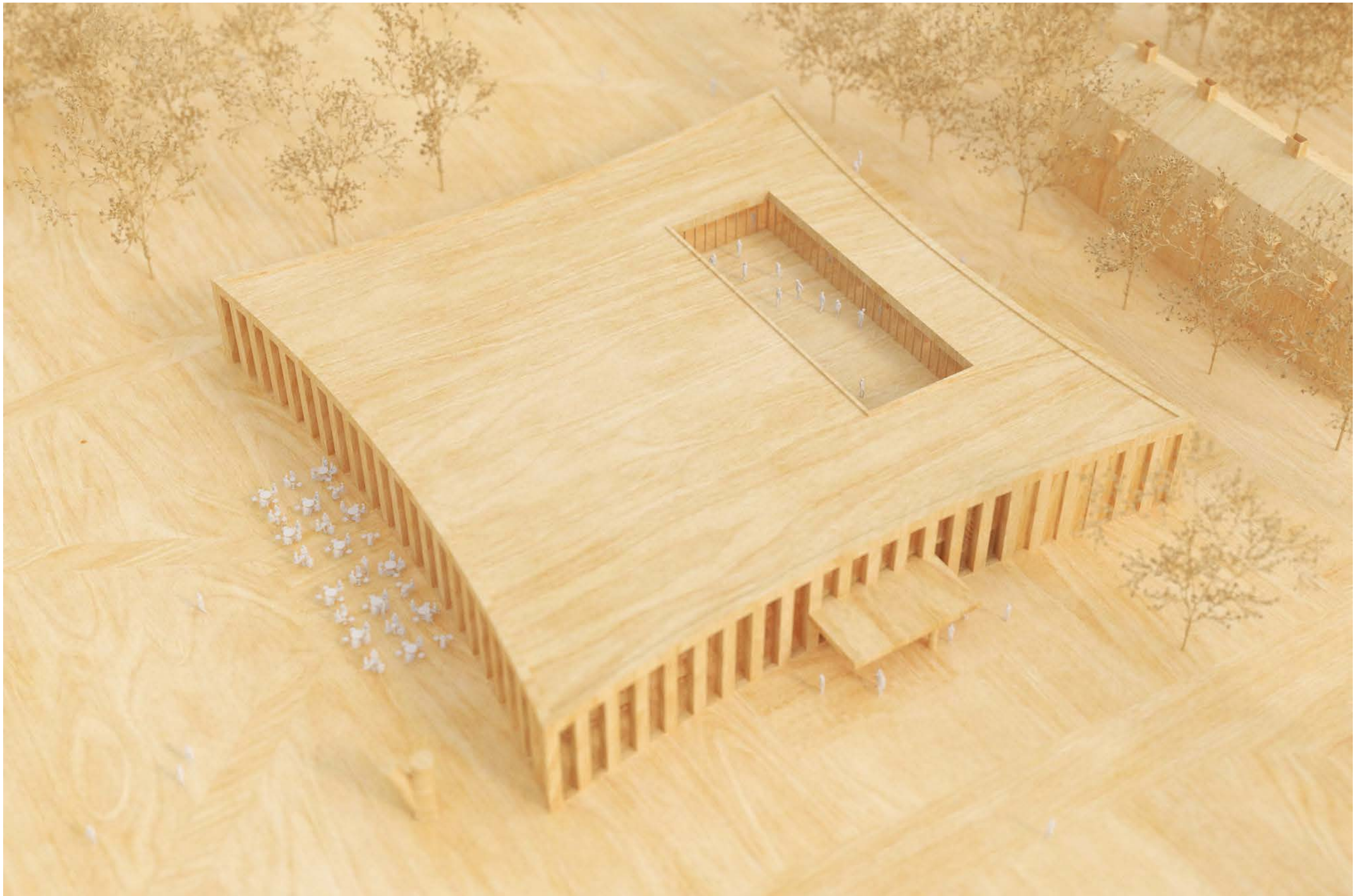

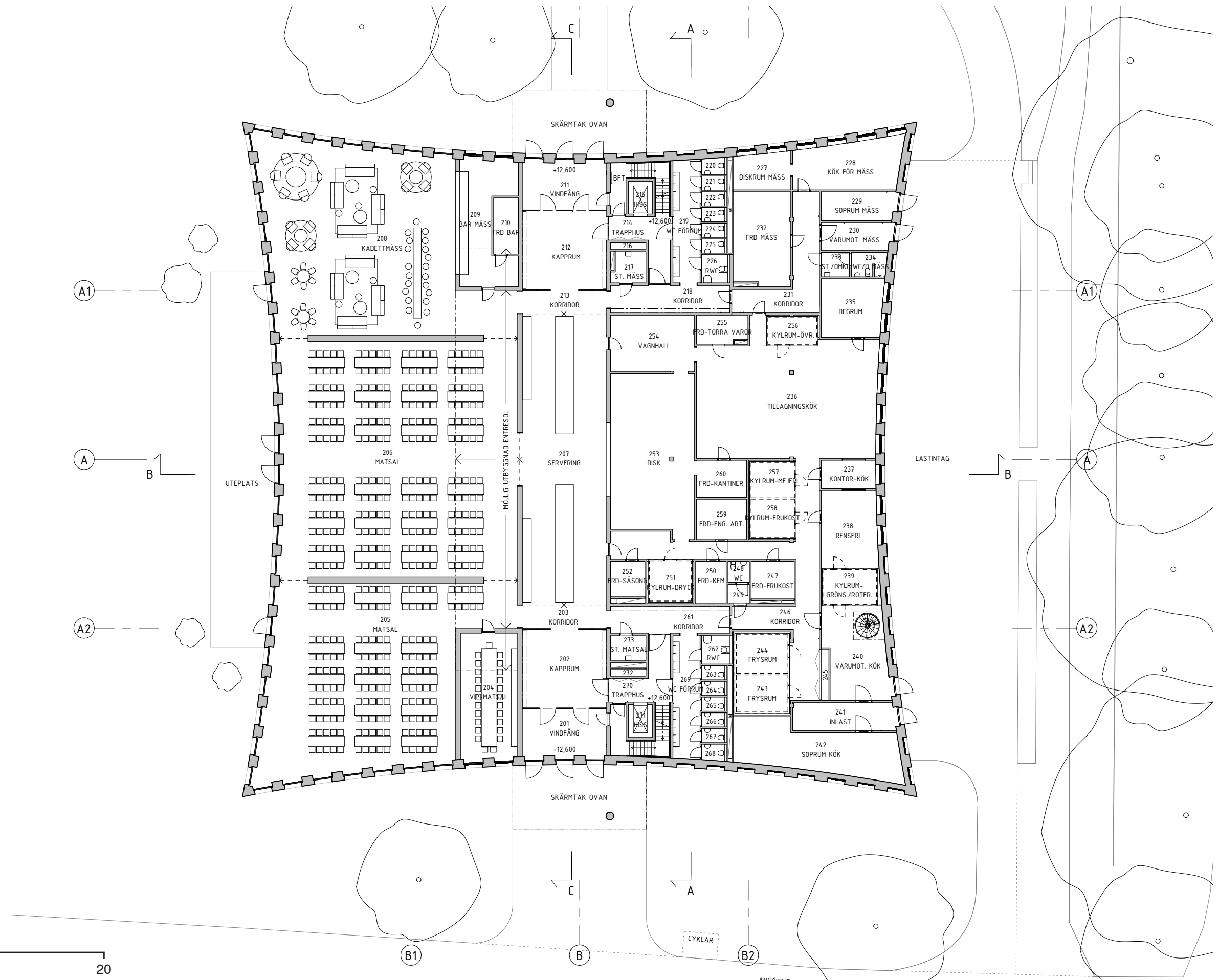
0 5 10 20

Entréplan 1:300

Ny matsal- och mässbyggnad Karlberg
Gestalttningsprogram 2023-04-28

Tham & Videgård
25 (37)

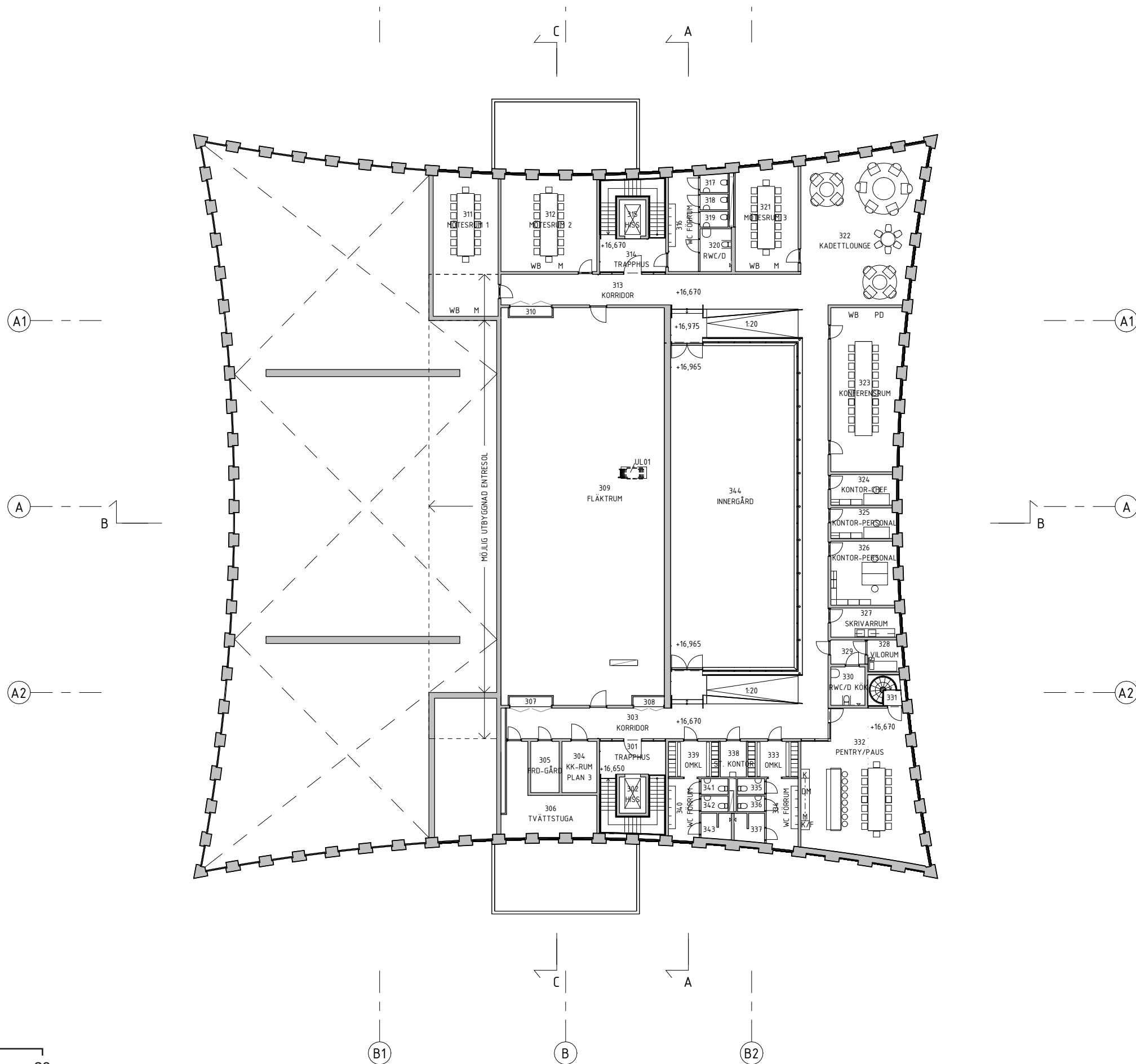
0 5 10 20

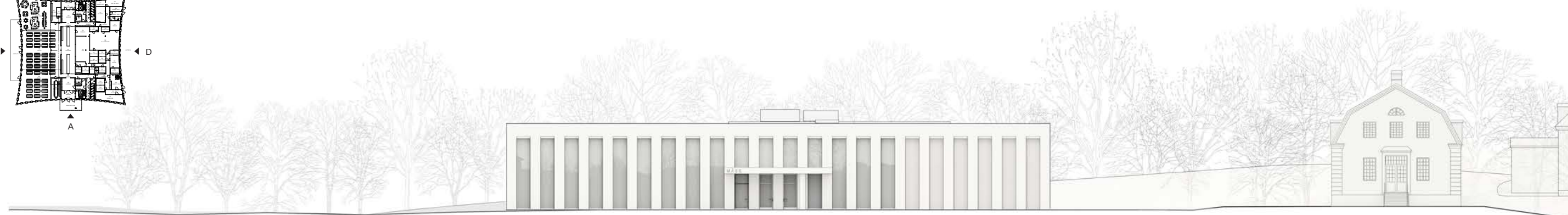
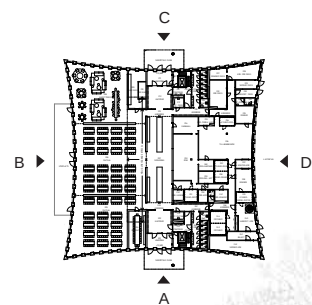

Ovanplan 1:300

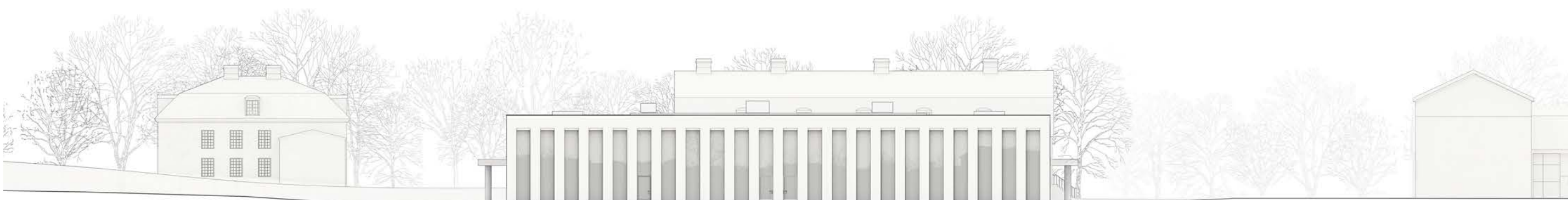
Ny matsal- och mässbyggnad Karlberg
Gestalttningsprogram 2023-04-28

Tham & Videgård
26 (37)

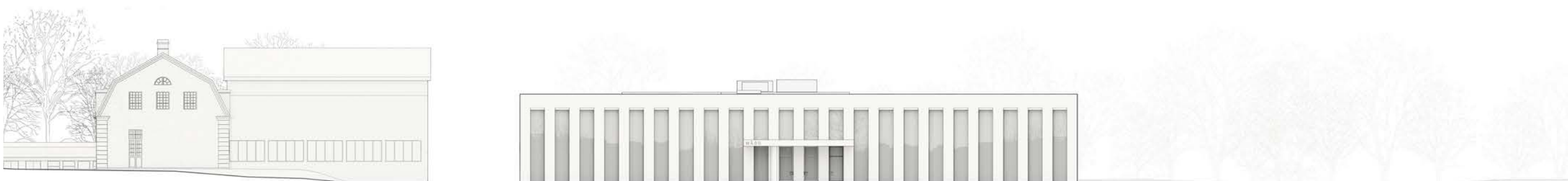

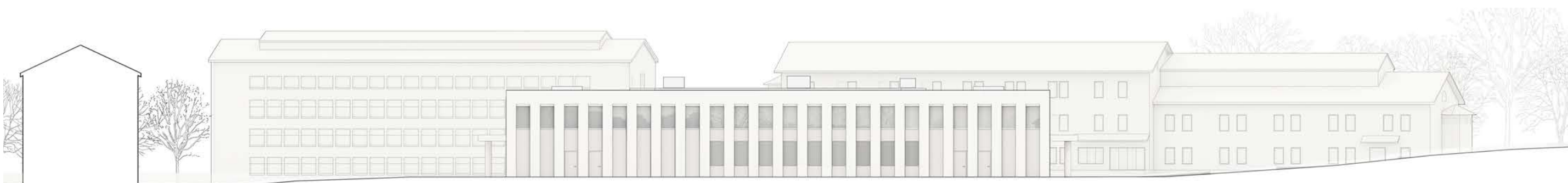
A - Fasad Mot Syd

B - Fasad Mot Väst

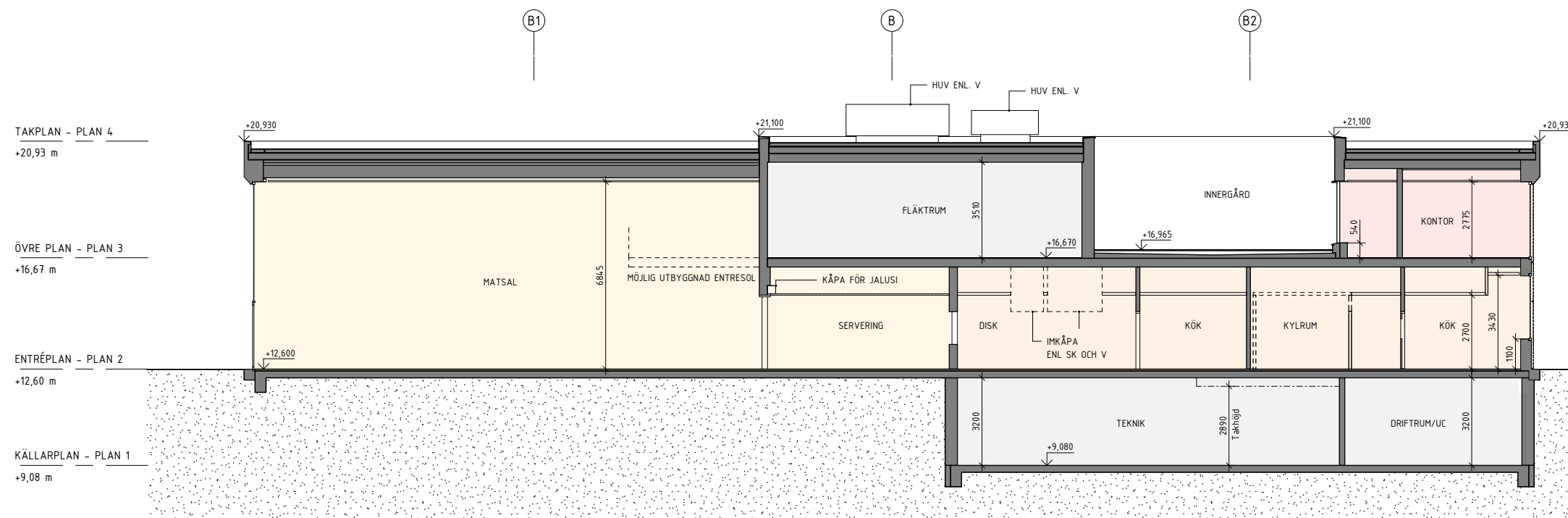
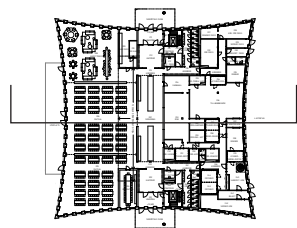

C - Fasad Mot Norr

0 5 20 40 M

D - Fasad Mot Öst

0 5 10 20 M

Vy 1:

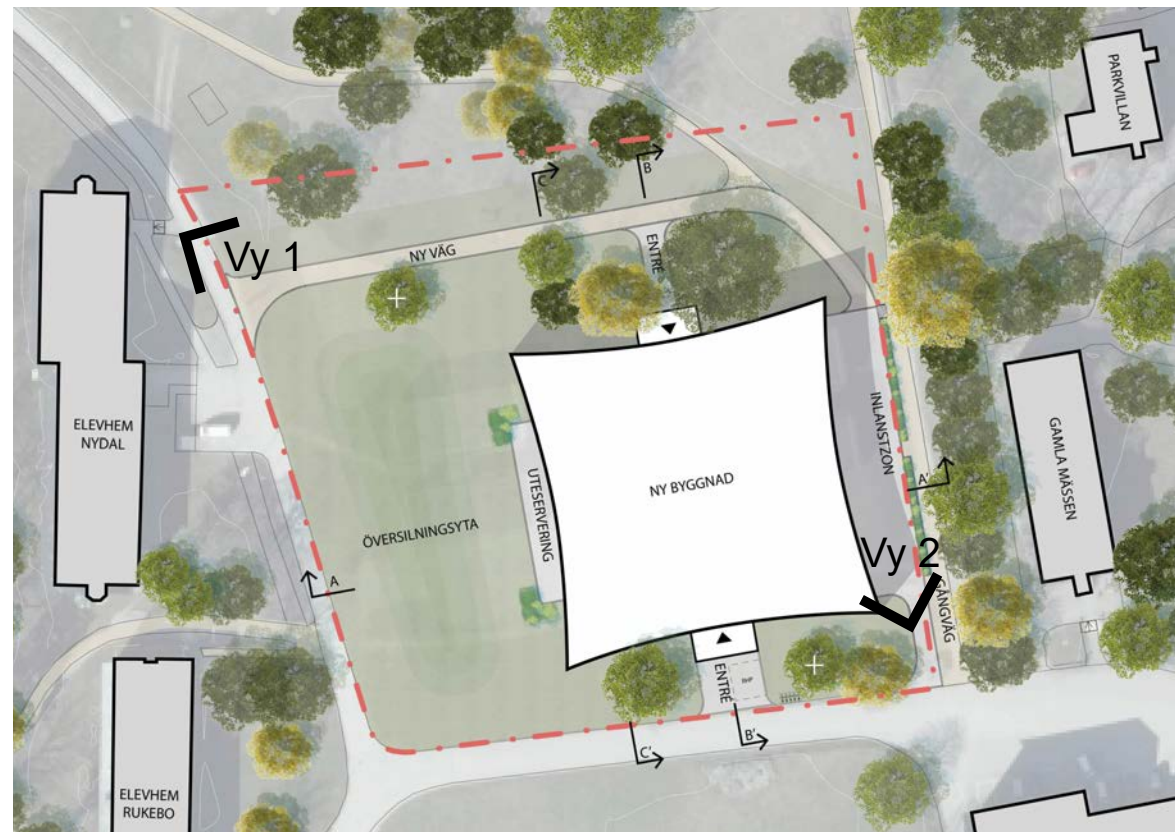
Vy 1: Nya vägen

Ny väg: stensmjöl med en fris av storgatsten

Ängsblomster sås i vägrenen för att bevara den befintliga slåtterängskaraktären

Vy 2:

Vy 2: Lastzonen

Lastzon avgränsas från befintlig gångväg med en häckplantering i nedsänkt dagvattenbädd.

Flammad storgatsten

Vy 3:

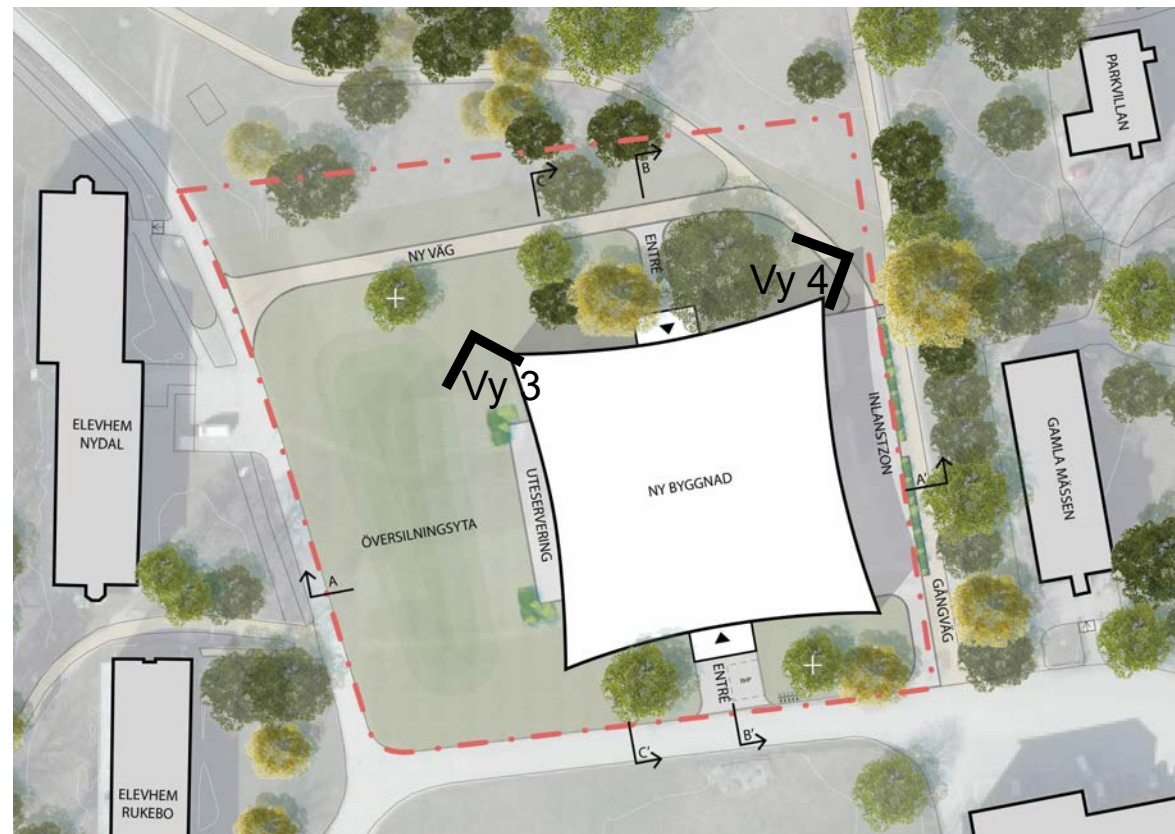
Vy 3: Uteservering

Årstidsvariation
Höstfärger och bårsättning

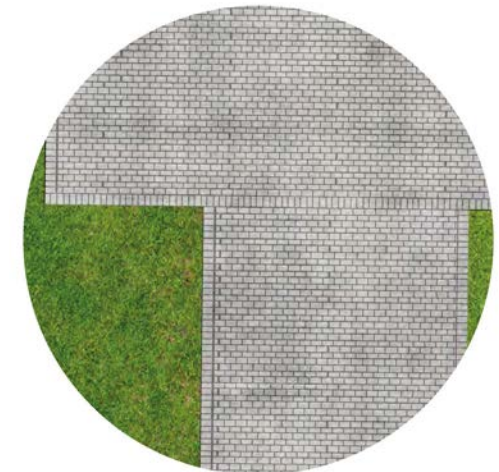
Årstidsvariation
Vårblomning

Vy 4:

Vy 4: Entré

Läggningsmönster entré

Flammad storgatsten för ökad framkomlighet

